

SABATUL ȘI DEMNITATEA UMANĂ

Ps. Asist.univ.dr. Benjamin Laurențiu CHIRCAN

Pastor, Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea,

Conferința Oltenia, Craiova, Romania;

Asistent universitar, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine,

Universitatea din București.

benjamin-laurentiu.chircan@lls.unibuc.ro

ABSTRACT: The Sabbath and the Human Dignity.

In this paper I underlined the value of the human being, as it is affirmed by the seventh day Sabbath, and its implications for the human rights. The inherent dignity and equality of the human beings that is affirmed in the Universal Declaration of the Human Rights, can be inferred already from the biblical legislation that secured the right to weekly rest for all humans and the benefits of the sabbatical year for the residents, regardless of their status or position in the social hierarchy. But this dignity is based and secured by means of a paradox. What is the fundament of the human dignity? Is there any limit to it and what is the purpose of such limit? I have found the answer in the very existence of the seventh day Sabbath. Following R. Soloveitchik's model of the two Adams, I explored the relation between the human dignity and the Sabbath.

Keywords: *dignity, human rights, seventh day, Sabbath, creation, rest.*

Introducere

În articolul apărut în numărul trecut¹, am explorat ziua a șaptea a creației ca fundament al libertății umane și am arătat că originea acestei valori fundamentale este, conform textului biblic al Genezei, însăși Ființa divină. Prin crearea zilei a șaptea ca timp distinct și diferit, Creatorul realizează legătura permanentă între Sine și creația finită, oferindu-i acesteia unul dintre atributele Ființei Sale infinite – libertatea. Tradusă ulterior în corpul legislativ

1 Benjamin Laurențiu Chircan, „Ziua a șaptea a creației –fundament al libertății umane”, *Journal for Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)* 9, 3/2022, pp. 31-47, <https://doi.org/10.5281/zenodo.6574054>.

al Torei și în discursurile profeților, această libertate se exprimă, în cadrul Sabatului, printr-o delimitare de acțiunile caracteristice lui „a face” (muncă, realizări creative, gestionarea afacerilor) și o orientare neîmpărțită spre „a fi”, pentru că „a face” presupune „a fi”, însă „a fi” nu implică în mod necesar „a face”. Între cele două stări de ființare există, deci, o relație de subordonare: „a fi” îl include „a face” și îl subsumează. Totodată, din perspectivă divină, „a fi” este înțeles aici ca act de relație, implicând pe „a fi” (împreună) cu”. Astfel, ființa umană își recapătă demnitatea ființei, prin oprirea de la orice înseamnă lucru creativ. Căutarea Prezenței divine acționează ca o protecție față de pericolul reprezentat de orientarea către sine și către realizările personale sau de grup.

În acest articol voi explora implicațiile Sabatului pentru demnitatea ființei umane și pentru drepturile fundamentale ale acesteia.

Paradoxul demnității umane

Creându-l pe om și dăruind apoi întregii creații ziua a șaptea, Dumnezeu Se oferă pe Sine lumii create, dând sens întregului edificiu („Toate au fost făcute prin El și pentru El.” Col. 1:16). Orice discuție despre demnitatea umană trebuie să pornească de la această realitate. Declarația universală a drepturilor omului afirmă, încă din primul paragraf, faptul că întregul demers pornește de la recunoașterea demnității inerente a „tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile”, și că această recunoaștere „constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.”²

Ceea ce nu dezvăluie această declarație o face cartea Genezei în mod explicit, atunci când afirmă că „și a creat Dumnezeu pe om după chipul Lui, după chipul lui Dumnezeu l-a creat pe el, parte bărbătească și parte femeiască i-a creat” (Gen. 1:27). Conform Genezei, chipul lui Dumnezeu, după care omul este modelat, reprezintă atât originea cât și fundamentul demnității sale ca ființă supremă pe pământ.

Această semnificație este afirmată în mod explicit în cadrul unicei rostiri a lui Dumnezeu către om, cea din primul capitol al Genezei: „Dumnezeu ia binecuvântat și lea zis: «Fiți roditori, înmulțiți-vă, umpleți pământul și supuneți-l; și stăpâniți peste peștii mării, păsările cerului și toate

2 Preambul la *Declarația universală a drepturilor omului*, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.

viețuitoarele care mișună pe pământ!» (Gen. 1:28). Dacă prima parte a binecuvântării are în vedere rodirea trupului pentru perpetuarea speciei, a doua parte vizează funcția autorității. Înmulțirea și ocuparea domeniului reprezintă funcții comune cu ale altor viețuitoare (cele marine și cele ale văzduhului, Gen. 1:22), însă funcția stăpânirii îi este specifică omului, fiind evidențiată aici ca element ce atestă unicitatea chipului divin în om. Omul, înțeles ca o unitate indisolubilă dintre bărbat și femeie³, primește autoritatea supremă în lumea creată. Dumnezeu împărtașește astfel cu omul calitatea Sa de stăpânitor al lumii.

Această calitate reprezintă baza demnității umane și, prin urmare, ea este fundamentul oricăruia dintre drepturile omului.

Din perspectivă iudaică, această demnitate este supusă unei îngrădiri, unei limitări în ziua a șaptea. Puterea de a crea, de a produce, de a transforma, de a supune sau de a organiza lumea, este suprimată o dată cu venirea Sabatului: „să nu faci nici un lucru” (ebr. *melakha*, Exod 20:10). Această (auto)limitare, recunoscută și afirmată în gândirea iudaică, este menită, în mod paradoxal, nu să știrbească omului această demnitate, ci să îl aducă pe om în contact tocmai cu izvorul acestei demnități a ființei sale.

At first blush it may strike us as strange that the observance of the Sabbath, which cuts a person down to size by mandating that his or her creative powers may be exercised only within the parameters approved by God, simultaneously elevates a person's dignity by providing us with a day of universal rest and liberation, which engenders the experience of *oneg Shabbat* – the enjoyment of delight, peace, and harmony.⁴

Astfel, chipul divin în om laolaltă cu ziua a șaptea reprezintă împreună modalitatea prin care Dumnezeu rămâne în legătură cu lumea după finalizarea ei. Prin odihnă și eliberare, prin desfătarea Sabatului (ebr. *oneg șabbat*), omul își reînnoiește legătura cu sursa demnității sale.

Sabatul nu este însă doar un simbol al stăpânirii divine, pentru ca omul să nu uite cine este Cel de la care își derivă propria demnitate. Ziua a șaptea este totodată un timp pus de-o parte, care îi permite omului să-și

3 Vezi Gen. 1:27.

4 Walter S. Wurzburger, “A Jewish Theology and Philosophy of the Sabbath,” în *The Sabbath in Jewish and Christian Traditions*, ed. Tamara C. Eskenazi et al., New York, Crossroad, 1991, pp. 144–45.

descoperire dimensiunea mai adâncă a ființei sale. În aceasta, omul Îl are drept model pe însuși Dumnezeu, care Își suprimă în mod voluntar activitatea de creație pentru a Se manifesta, în ziua a șaptea, nu prin ceea ce face, ci prin ceea ce este.

Acest paradox al ființei umane, care presupune în același timp afirmarea demnității și autolimitarea ei, este explorat de R. Joseph Soloveitchik în cartea sa *The Lonely Man of Faith*. El surprinde în cele două relatări ale creației, cea din Geneză 1 și cea din Geneză 2, două modele de afirmare a identității umane, sau două definiții distincte ale acesteia și, în același timp, două modele de raportare a omului la lumea înconjurătoare. Contrastul dintre cele două modele este prezentat în mod extrem de sensibil și creativ, prin sintagma „cei doi Adami”: Adam al maiestății (Gen. 1) și Adam al creștinătății (Gen. 2), omul demn și omul mântuit⁵.

Autorul definește demnitatea ca pe o funcție menită să se exprime doar în raport cu lumea exterioară. În întreprinderile sale, primul Adam este motivat de afirmarea și de exercitarea acestei autorități, exprimate prin știință, prin controlul asupra naturii, prin descoperirea misterelor creației, prin creații estetice splendide și prin realizări tehnologice mărețe. Din acest motiv, toate acțiunile sale au un caracter extern și, în consecință, superficial, pentru că ele au ca obiect mediul înconjurător. Supremația și calitatea internă trebuie să se exprime, să devină manifestă, pentru a deveni demnitate, cu alte cuvinte nu ești demn dacă nu ești recunoscut, dacă nu ai greutate în ochii celorlalți. De altfel, după cum indică și Soloveitchik, termenul ebraic pentru „slavă”, *kavod*, vine de la o rădăcină care înseamnă „a fi greu”. Chiar și interacțiunile primului Adam cu celelalte ființe (e.g. Eva), au ca scop împlinirea acestui rol. Astfel, Adam și Eva sunt parteneri în exercitarea demnității lor, aceea de a stăpâni creația. Prin contrast, al doilea Adam se definește prin singurătate, prin sincope existențiale, prin dileme și prin comunitate. Este afirmarea laturii metafizice a omului, a trăirilor interioare, care nu au nevoie să fie exprimate sau care nu îndeplinesc obiective cuantificabile și nu servesc unor interese convertibile în realizări pragmatice. R. Soloveitchik afirmă originea primului Adam în chipul divin, iar a celui de-al doilea în suflarea de viață, văzută ca simbolizând legătura personală cu divinul.⁶

5 Termenii folosiți de autor în lb. engleză sunt „the man of majesty” și „the redeemed man”.

6 Idei regăsite în Joseph B. Soloveitchik, *The Lonely Man of Faith*, New York, Doubleday, 1992.

Am făcut această prezentare extrem de succintă a discuției lui Soloveitchik despre cei doi Adami pentru a îmbogăți perspectiva noastră despre demnitate și pentru a o înțelege în raport cu cealaltă dimensiune a omului, cea interioară, a credinței. De altfel, ceea ce R. Soloveitchik nu explorează este legătura, evidentă așa zice, dintre Sabat și cei doi Adami. Este surprinzător faptul că, imediat după ce primește binecuvântarea demnității, omul își începe viața cu o zi de odihnă, ziua în care chiar Dumnezeu Se oprește din lucru. Deși demnitatea lui Adam rezidă în ceea ce el *face* (stăpânirea creației), prima lui zi completă ca stăpânitor este o zi a opririi de la „a face”, o zi în care verbul fundamental este „a fi”. Astfel, putem spune că Sabatul reprezintă abținerea de la afirmarea demnității umane, pentru a face loc explorării laturii metafizice, a credinței. În mod paradoxal, spuneam, această oprire de la exercitarea demnității sale în relație cu creația este ceea ce îl așază pe om într-un raport corect față de lumea inconjurătoare. Adam își împlinește menirea sa de om nu prin relația cu creația, ci prin relația sa cu Creatorul. Experiența din Geneză 2, cea a grădinii, este edificatoare în acest sens. Aici Adam este înfățișat ca slujitor, nu ca stăpân, ca supus, nu ca rege, în tensiune existențială (singurătate), nu în triumful maiestății.

De fapt, această legătură a omului cu divinul transpare din însăși existența în text a fragmentului dedicat zilei a șaptea a creației. După o serie de acțiuni prin care Dumnezeu creează, separă, organizează, (bine)cuvântează timp de șase zile, am putea considera că lucrul este încheiat. Însă nu, ziua a șaptea se adaugă ca un mister, ca o coda a partiturii creației, într-un mod cu totul surprinzător, dacă privim totul doar ca pe un proces de producție. Ce rost ar avea o zi în care nu se mai creează nimic, dacă scopul ar fi producția? Dimpotrivă, ziua a șaptea nu este deloc un apendice inutil la un edificiu maiestuos, căci creația nu este finalizată decât în ziua a șaptea:

„Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șaptea lucrul Lui,
pe care îl făcuse,
și Sa oprit în ziua a șaptea de la tot lucrul Lui,
pe care îl făcuse”

Geneza 2:1-3

Astfel, ziua a șaptea este parte din creație, cea mai importantă parte a ei și ținta întregului edificiu. De fapt, existența lumii nu ar avea sens fără ziua a șaptea. Această din urmă zi îi oferă creației sens, pentru că este ziua în care Creatorul Își declară intenția de a rămâne în timpul și în spațiul lu-

mii create. Această legătură cu creația se desăvârșește prin relația cu omul, căruia tocmai îi fusese încredințată stăpânirea lumii. Legătura Creatorului cu creația prin Adam, stăpânul ei, este explorată tocmai în fragmentul din Geneză 2, în care omul este așezat⁷ într-o relație specială cu Domnul (YHWH) Dumnezeu, prin intermediul Grădinii Eden. Această existență a omului în dialog cu Dumnezeu și cu celelalte ființe umane (e.g. Eva), o dimensiune care transcende demnitatea sa de stăpân, este ceea ce R. Soloveitchik numește „al doilea Adam”, omul credinței și al comuniunii. Al doilea Adam nu produce, el lucrează și păzește (*leovdah uleşomrah*, Gen. 2:15), aceiași termeni (*avad* și *šamar*) fiind folosiți împreună pentru slujba preoților și leviților în Sanctuar (Num. 3:78, cf. Num. 1:53).⁸ Oricare ar fi lucrarea adusă la îndeplinire de om în grădină și în ziua a șaptea, aceasta nu este o *melakha* cu exercitarea stăpânirii asupra naturii, ci o lucrare de slujire, o activitate care îl aduce mai aproape de Creator.

2. Sabatul afirmă valoarea și egalitatea ființelor umane

Deși ziua a șaptea se află în prim planul creației, reprezentând fundamentul pe care se clădește interacțiunea dintre Domnul Dumnezeu și om, porunca Sabatului a venit mai târziu în formă scrisă, ca și celelalte principii morale, atunci când omul a avut nevoie de exprimarea lor sub formă de lege. Acest aspect limitativ al creativității și demnității umane, spuneam mai devreme, reprezintă tocmai modul în care Dumnezeu îl constrânge pe om să-și exploreze dimensiunea mai adâncă a ființei sale, care nu se limitează la „a face”. Prin aceasta, în loc să fie restricționat, de fapt omul devine liber. Liber de povara de a fi permanent productiv și eficient, liber de la a-și dovedi constant măreția, liber de la responsabilitatea stăpânirii. În ziua a șaptea, regele și țaranul, angajatorul și angajatul, stăpânul și sclavul, toți se opresc din muncă. Timp de douăzeci și patru de ore, în casa cea mai umilă și în palatul cel mai măreț, se aude cântecul libertății. Nimeni nu trebuie să muncească și nimeni nu are masa goală. Departe de a fi o restricție împovărătoare, porunca este o declarație de libertate și egalitate socială:

7 Gen. 2:15 „și la așezat” (ebr. *wayyannihebu*), lit. „l-a făcut să se odihnească”. Pentru identificarea iudaică a acestui termen cu odihna Sabatului, vezi Jacob Neusner, *Genesis Rabbah: The Judaic Commentary to the Book of Genesis; a New American Translation*, XVI:V, Atlanta, Ga, Scholars Press, 1985, pp. 175-76.

8 Jacob Neusner, *Genesis Rabbah...*, XVI:V, pp. 175-76.

Aduți aminte (de) ziua Sabatului pentru a o sfinți.

Șase zile să muncești și să faci tot lucrul tău, și ziua a șaptea – Sabat al lui *YHWH* Dumnezeuul tău.

Să nu faci nici un lucru, tu și fiul tău și fiica ta, robul tău și slujnica ta și străinul care (este) în porțile tale.

Căci în șase zile a făcut *YHWH* cerul și pământul și marea și tot ce (este) în ele și Sa odihnit în ziua a șaptea, de aceea a binecuvântat *YHWH* ziua Sabatului și a sfințit-o.

Exod 20:8-11

Prin porunca Sabatului, categoriile cele mai defavorizate, sclavii și străinii, primesc același drept ca fiii și fiicele. De altfel, în versiunea deuteronomică a acestei porunci, componenta socială este înfățișată ca motiv unic de păzire a Sabatului:

Să păzești ziua Sabatului spre sfințirea ei după cum ți-a poruncit *YHWH* Dumnezeuul tău.

Șase zile să muncești și să faci tot lucrul tău.

Și ziua a șaptea – Sabat pentru Domnul Dumnezeuul tău, să nu faci nici un lucru tu, și fiul tău și fiica ta, și robul tău și slujnica ta, și boul tău, și măgarul tău, și toate vitele tale, și străinul care este între porțile tale, pentru ca să se odihnească robul tău și slujnica ta, ca și tine. Și aminteșteți că rob ai fost în țara Egiptului, și tea scos *YHWH* Dumnezeuul tău de acolo cu mână tare și cu braț întins, de aceea ți-a poruncit *YHWH* Dumnezeuul tău să serbezi ziua Sabatului.”

Deuteronom 5:12-15

În această formă a legii, Sabatul este prezentat atât ca sărbătoare a eliberării de sub regimul opresiv de muncă fără oprire, cât și ca promovare a acestei opriri, oprire menită să redea sclavilor (sau angajaților?) demnitatea ca fusese pierdută, paradoxal, tocmai printr-o activitate creativă neîncetată. Desigur, am putea spune, este diferit să muncești fără oprire *pentru că așa alegi tu*, altceva fiind să faci acest lucru *pentru că nu ți se permite*. În mod clar, această formă a legii este dată într-un context social care includea și permitea oamenilor să folosească alți oameni ca sclavi, însă principiul se poate aplica și astăzi în relațiile dintre angajatori și angajați. Orice om are dreptul la o zi de odihnă. Aceasta pare ceva de la sine înțeles, însă mai puțin stăm să ne gândim că „repausul săptămânal”⁹ recunoscut de Constituția României

9 Constituția României, Art. 41 – Munca și protecția socială a muncii, <https://www.constitutiaronaniei.ro/art-41-munca-si-protectia-sociala-a-muncii/>.

îl datorăm tocmai existenței Sabatului. Dar care zi trebuie asigurată prin lege ca repaus? Aici răspunsul devine mai complex, pentru că nu toți oamenii (mă refer la credincioșii practicanți ai unei religii) acceptă aceeași zi ca Sabat, în timp ce persoanele nereligioase, dacă preferă o zi anume, o fac cel mai probabil doar din rațiuni practice. În acest sens, am putea da exemplul Israelului, unde legislația¹⁰ națională asigură fiecărui cetățean, *la alegere*, o perioadă neîntreruptă de repaus de la muncă, timp de 36 de ore. Dacă este vorba despre un evreu, perioada de odihnă trebuie să includă Sabatul zilei a șaptea (sâmbăta), iar dacă este neevreu, acesta poate opta pentru vineri sau duminică.¹¹ Dacă pentru angajat odihna sabatică este un drept, pentru angajator ea devine o poruncă negativă, care ia forma: „It is forbidden to employ someone on his day of rest.”¹²

În afară de asigurarea odihnei pentru toți oamenii în ziua Sabatului, legislația biblică (mai exact, Tora) mai conținea și alte prevederi menite să limiteze activitatea agricolă și repartizarea inegală a resurselor. Astfel, exista în lege ceea ce numim „anul sabatic”. Fiecare al șaptelea an, pământurile nu se munciau, iar produsele care creșteau de la sine în acel an aparțineau tuturor. Astfel, cei care nu dețineau pământuri, sau care le pierduseră prin vânzare, ca și animalele sălbatice, puteau beneficia la liber de aceste resurse (Ex. 23:10-11; Lev. 25:1-7). O altă măsură de control a inegalității sociale și a acumulării de resurse era principiul că „pământul să nu fie vândut pe veci” (Lev. 25:23, NTR). Fundamentul acestui principiu era faptul că țara nu este proprietatea oamenilor (sau a statului), ci a Domnului. Observăm, ca și în cazul Sabatului, o limitare a dreptului de stăpânire a omului, adică a demnității sale afirmate în Gen. 1:28, cu scopul de a asigura egalitatea și libertatea tuturor. Atunci când omul nu mai recunoaște această autoritate divină sau când ea îi devine neclară și indiferentă, sau mai rău, când omul ocupă locul supremei autorități, rezultatul este în mai toate situațiile, abuzul. Un exemplu în acest sens este politica statului în regimului comunist, care a confiscat pământurile de la populație sub pretextul egalității sociale și a instaurării unei ordini „echitabile”, și care interzicea dreptul la repaus în Sabat celor care îl revendicau. Pentru cei care au trăit în acele timpuri, acestea sunt realități de tristă amintire.

10 Legea se intitulează „Orele de muncă și de odihnă” și a fost votată de Knesset în 1951.

11 Theodore Friedman, “The Sabbath in Israel: Law and Life”, în *Judaism* 31, 1/1982, p. 91.

12 Paragraful 9 al legii menționate mai sus, *Ibidem*, p. 91.

Legislația Torei, în ciuda vechimii ei, este un exemplu de umanitate, în sensul principiilor morale sintetizate de Immanuel Kant. Formula umanității a Imperativului Categoriec enunță acest principiu:

tratează umanitatea, atât în persoana ta cât și în persoana altora, întotdeauna în același timp ca scop în sine, și niciodată doar ca mijloc. [...] Prin această formulă, Kant oferă fundamentul justificativ pentru ideea respectului demnității persoanelor, pe care mulți autori o consideră ca stând la baza culturii morale europene moderne, fiind preluată în constituții, legislație, reglementări instituționale și dezvoltată în nenumărate lucrări de etică din ultimele două sute de ani.¹³

Prin faptul că obligă proprietarii de sclavi și de terenuri agricole să le asigure acestora dreptul la odihnă periodică, Tora afirmă valoarea umană intrinsecă, nu doar ca mijloc de producție.

Într-un anume sens, putem spune că roadele pământului, care creșteau fără intervenție umană în cel de-al șaptelea an, reprezentau o imensă masă întinsă de Domnul pentru toți locuitorii țării, deopotrivă. Bogați și săraci, localnici sau străini, oameni liberi și sclavi, vite sau animale sălbatice, toți se împărțeau din pământul țării Domnului, în anul sabatic.¹⁴

În același fel, Sabatul săptămânal afirmă valoarea intrinsecă a omului, indiferent de realizările sale. Dacă în cele șase zile ne putem compara, putem concura unul cu altul în ce privește realizările și dovezile îndemnării și talentelor noastre, în ziua a șaptea nimic din toate acestea nu mai contează, sau cel puțin nu mai sunt în prim plan. În fața Domnului, ca supuși ai Săi, ne recunoaștem statutul de ființă creată și îi recunoaștem pe ceilalți oameni ca frați ai noștri.

Sabatul – mijloc sau scop?

Această întrebare e de natură să așeze Sabatul în raport atât cu lumea creată, cât și cu Dumnezeu. În ceea ce privește relația cu Dumnezeu este cât se poate de clar că aceasta reprezintă scopul întregului edificiu creator și,

13 Emanuel Socaciu et al, *Etică și integritate academică*, București, Editura Universității din București, 2018, p. 15.

14 Benjamin Laurențiu Chircan, *Semnificații ale Sabatului în Biblia Ebraică*, teză de doctorat susținută la Universitatea din București, 2021 (nepublicată), p. 156.

cu atât mai mult, al omului. În cuvintele apostolului Pavel, „trupul [...] este pentru Domnul, iar Domnul este pentru trup.” (1 Corinteni 6:13 EDCR). Însă care este relația Sabatului cu celelalte zile ale săptămânii? Întrebarea este relevantă, după cum vom vedea, pentru valoarea omului în raport cu lumea.

Heschel abordează cele două perspective diferite asupra Sabatului apelând la afirmațiile lui Filon, făcute în spiritul lui Aristotel, pe care le așază în contrast cu Biblia. Filon, răspunzând unor acuzații ale grecilor că evreii lenevesc în Sabat, încearcă să le explice acestora că scopul odihnei din Sabat este tocmai reluarea cu mai multă râvnă a activităților din săptămâna următoare, o reîmprospătare a trupului în vederea sarcinilor ce ne stau înaintea. Heschel comentează:

Repausul nu este deci un scop, pentru că nu ni-l luăm decât în vederea activității, prin el ne îmbărbătam puterile și putem face față noilor eforturi. Dimpotrivă, spiritul biblic percepe munca drept un mijloc de a ajunge la un scop, iar Șabatul ca pe o zi de odihnă, de îndepărtare de truda zilnică, și nu de recăpătare a puterilor slăbite și de îmbărbătare a lor pentru următoarea săptămână de muncă. Șabatul este o zi de celebrare a vieții. Omul nu este un animal de povară, iar rostul Șabatului nu este acela de a-i mări puterea de muncă. [...] Șabatul nu a fost creat pentru zilele săptămânii, ci zilele săptămânii sunt pentru Șabat; astfel, Șabatul nu este un interludiu, ci momentul maxim de trăire deplină.¹⁵

Un prim răspuns la întrebarea din subtitlu este, așadar, că în raport cu celelalte zile și activități ale săptămânii, Sabatul este scop, nu un mijloc. Săptămâna există pentru Sabat. Odihna are prioritate. De fapt, prima zi completă a existenței omului în lume a fost una de odihnă, un Sabat¹⁶.

Sabatul, însă, este în același timp un mijloc pentru ceva mai înalt, este un cadru care facilitează relația omului cu Dumnezeu. „Sabatul a fost făcut pentru om, iar nu omul pentru Sabat” (Marcu 2:27), însă nu omul este punctul culminant al săptămânii creației, ci punerea omului în relație cu Creatorul. Sabatul nu este doar despre creație, ci despre întâlnire, iar în acest sens este adevărat și că omul a fost făcut pentru Sabat, adică pen-

15 Abraham Joshua Heschel, *Șabatul*, trad. Alin Croitoru, București, Hasefer, 2008, pp. 39-41.

16 Karl Barth, edited by G. W. Bromiley, T. F. Torrance, *Church Dogmatics*, III.4:52, London, T&T Clark, 2009, p. 48.

tru relația cu Creatorul. (Bineînțeles, fără ca această afirmație să contrazică spusele lui Isus Hristos).

Pentru Heschel, „ziua a șaptea este un palat al timpului pe care noi înșine îl clădim.”¹⁷ În limba ebraică biblică, „palat” și „templu” sunt semnificate de același termen, *heichal*. Dacă Sabatul este un palat în timp, cine este regele? „Într-un palat, cea mai importantă persoană este regele. Dar un rege are nevoie de poporul său, așa cum poporul are nevoie de regele lui. În acest sens, când noi întrerupem relația noastră cu Dumnezeu, noi călcăm Sabatul”¹⁸

De aceea persoanele cărora comuniunea cu divinul le este străină sau indiferentă ratează esența odihnei, chiar și atunci când se relaxează în ziua lor liberă sau în „week-end”. Pe de altă parte, și persoanele care profesază o religie pot face din Sabatul lor un ritual golit de semnificație. „Simțim adesea ce sărac ar fi acest edificiu, dacă ar fi fost construit doar din ritualurile și faptele noastre, atât de anevoioase și greoaie. Cum am putea exprima gloria întru eternitate, dacă nu prin tăcere, prin renunțarea la faptele asurzitoare?”¹⁹ Atunci când Sabatul devine un mijloc de afirmare a demnității și nu de intrare în comuniune, Sabatul își ratează rațiunea de a fi. El nu mai este un Sabat (oprire), ci doar o altă formă de afirmare a realizărilor umane, însă una nelegitimă, pentru că omului i s-a dat stăpânire asupra spațiului, nu și asupra timpului.

Concluzii

Demnitatea umană, așa cum este ea conturată în Geneză 1 și 2, reprezintă un paradox. Privită prin prisma modelului celor doi Adami, în care omul se definește atât prin prisma măreției, cât și prin cea a supunerii și slujirii, valoarea umană își atinge măsura maximă atât prin exercitarea și manifestarea măreției și a stăpânirii, cât și prin limitarea acesteia. Putem spune că măsura deplină a ființei umane conține demnitatea omului și limitele acesteia, deopotrivă. Doar atunci când aceste limite sunt recunoscute și marcate corespunzător omul reușește să trăiască în acord cu propria sa menire. Când aceste limite nu sunt recunoscute, apar anomalii precum abuzul,

17 Abraham Joshua Heschel, *Șabatul*, p. 41.

18 Jiri Moskala, “Place, Role, and Purpose of the Sabbath in the First Genesis Creation Account (Gen 1:1–2:4a),” SBL Meeting, 24 Nov 2008, p. 9.

19 Abraham Joshua Heschel, *Șabatul*, pp. 41-42.

concurența agresivă, sclavia, exploatarea, excesul de autoritate, individualismul etc. În mod ironic, nepunându-și stavilă propriei sale măreții, omul distruge tocmai lucrul care i-a oferit această măreție – chipul divin din el. Dimpotrivă, atunci când limitele demnității umane sunt recunoscute așa cum se cuvine, relațiile dintre oameni câștigă importanța cuvenită în fața urmării realizărilor și obiectivelor de oricare altă natură.

Sabatul primește astfel un rol extrem de important, vital mai bine zis, în urmărirea și păstrarea acestui echilibru. Prin limitarea creativității și a exercitării măreției sale, omul rămâne în contact cu propria sa umanitate. Relația cu Creatorul și relația cu celelalte ființe, lipsite fiind de obiectivele măreției, devin scopuri în sine, nemaifiind în pericol de a reprezenta doar un mijloc pentru scopurile măreției. Trăind experiența Sabatului, omul rămâne om, iar chipul divin își păstrează integritatea.

Parafrazând cuvintele lui Isus Hristos din Evanghelia după Matei 22:17, putem spune: „Dați dar demnității ce este al demnității, și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu!” Sau, într-o variantă mai aplicată, „dați zilelor săptămânii ce este al zilelor săptămânii, și Sabatului ce este al Sabatului!” A păzi Sabatul nu are ca efect o diminuare a demnității umane, ci dimpotrivă, o înălțare a acesteia prin legătura cu Ființa supremă. Mai mult, a păzi a șaptea zi ca Sabat nu reprezintă, din perspectiva biblică, o lovitură dată spiritului de către litera moartă, ci dimpotrivă, reprezintă o sincronizare a ființei umane cu ritmul creației divine prin memorie și conștientizare. Odihna zilei a șaptea este parte din creație, căci ea există într-un mod perfect natural înainte de a fi devenit poruncă. Prin trăirea semnificațiilor Sabatului, omul își recunoaște deplina demnitate, atât pe a sa cât și pe a semenilor săi deopotrivă, și, în consecință, face posibilă existența oricăror drepturi decurg din aceasta.

Bibliografie:

- *Biblia, Noua Traducere Românească (NTR)*, Societatea Biblică Internațională, 2016.
- Barth, Karl, edited by G. W. Bromiley, T. F. Torrance, *Church Dogmatics*, III.4:52, London, T&T Clark, 2009.
- Chircan, Benjamin Laurențiu, 2022, “ZIUA A ȘAPTEA A CREAȚIEI – FUNDAMENT AL LIBERTĂȚII UMANE,” *Journal for Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)* 9 (3), pp. 31-47, <https://doi.org/10.5281/zenodo.6574054>.

- ♦ Chircan, Beniamin Laurențiu, *Semnificații ale Sabatului în Biblia Ebraică*, teză de doctorat susținută la Universitatea din București, 2021 (nepublicată).
- ♦ *Constituția României*, Art. 41 – Munca și protecția socială a muncii, <https://www.constitutiaromaniei.ro/art-41-munca-si-protectia-sociala-a-muncii/>.
- ♦ DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.
- ♦ Heschel, Abraham Joshua, *Șabatul*, trad. Alin Croitoru, București, Ha-sefer, 2008.
- ♦ Moskala, Jiri, “Place, Role, and Purpose of the Sabbath in the First Genesis Creation Account (Gen 1:1–2:4a),” SBL Meeting, 24 Nov 2008.
- ♦ Neusner, Jacob, *Genesis Rabbah: The Judaic Commentary to the Book of Genesis; a New American Translation*, Brown Judaic Studies 104–106, Atlanta, GA, Scholars Press, 1985.
- ♦ *Noul Testament, Ediția Dumitru Cornilescu Revizuită (EDCR)*, București, Editura Societății Biblice Interconfesionale din România, 2019.
- ♦ Socaciu, Emanuel et al, *Etică și integritate academică*, București, Editura Universității din București, 2018.
- ♦ Soloveitchik, Joseph B., *The Lonely Man of Faith*, New York, Doubleday, 1992.
- ♦ Friedman, Theodore, “The Sabbath in Israel: Law and Life,” *Judaism* 31.1(1982), pp. 93-98.
- ♦ Wurzbarger, Walter S., “A Jewish Theology and Philosophy of the Sabbath,” în *The Sabbath in Jewish and Christian Traditions*, ed. Tamara C. Eskenazi, Daniel J. Harrington și William H. Shea, New York, Crossroad, 1991, pp. 139–148.